

**XVIII међународни научни скуп Правнички дани –
„Проф. др Славко Царић“**

ПРАВО И ДРУШТВО У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ

**XVIII international scientific meeting Legal days –
„Prof. Slavko Carić, PhD“**

LAW AND SOCIETY IN TIMES OF PANDEMIC

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 24. септембар 2021.

Зборник радова са XVIII међународног научног скупа
Правнички дани – „Проф. др Славко Царић“
„ПРАВО И ДРУШТВО У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ“
24. септембар 2021. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Милан Почуча, редовни професор
Др Владимир Козар, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Јелена Матијашевић, редовни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Гордана Бејатовић, ванредни професор
Др Ненад Бингулац, ванредни професор
Др Сања Шкорић, ванредни професор
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Маријана Младенов, доцент
Др Марко Станковић, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, *редовни професор*

Уредник:

Др Мирко Кулић, *редовни професор*

Штампа:

НС Мала Књига+, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-45-5

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република
Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду и ванредни професор Факултета тахничких
наука, Универзитета у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
| Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и
правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу и доцент на Правном факултету за привреду и
правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат |
Руска Федерација

ПРОФ. ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

AKADEMIK DR WOLFGANG ROHRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

PROF. DR VANO TSERTSVADZE

Georgian Institute of Public Affairs | Gruzija

ПРОФ. ДР МАРТА ГЕРЕГ

Декан Правног факултета у Сегедину | Мађарска

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије
медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република
Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република
Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник
међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република
Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and
administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР МЕДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДОЦ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - председник Организационог одбора

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

ДОЦ. ДР ВЛАДИМИР ШЕБЕК

МСП ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСП АЊА КОПРИВИЦА

МСП СТЕФАН ДИТРИХ

МСП МАРА ДЕСПОТОВ

МСП ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСП АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Др Милан Почуча, редовни професор

Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: pocucabmilan@gmail.com

Др Далибор Крстинић, доцент

Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: krstinicdalibor@yahoo.com

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ НА ПАРТНЕРСКЕ ОДНОСЕ

Апстракт:

Породичним законом уређени су породични односи док ванправну суштину чине емотивна, традиционална и културолошка компонента. Током пандемије односи међу породичним члановима нашли су се пред великим искушењима. Рад од куће, губиљак посла за велики број грађана, константан боравак деце у кући довео је до великих тензија унутар породице. Одржавање породичних веза са родитељима након развода брака, одржавање породичних веза под надзором Центра за социјални рад у контролисаним условима, породични биолошки родитељи са децом у хранилачким породицама у условима пандемије ковид-19 били су значајно оштећени у време ванредног стања, практично и сиречени од стране државе. Све поменуто у 2020. години довело је до пада броја закључених бракова, као и до мањег броја рођене деце. Пандемија је последично довела и до огромног пораста умрлих лица. Сви грађани суочени су са неизвесношћу у смислу сервисирања обавеза као што су алиментација, оtplата кредити, лизинга, обавезе према држави. Аутори ће у раду анализирати све изнете чињенице у циљу сагледавања тренутног стања и утицаја пандемије ковид-19 на односе међу породичним члановима, имајући у виду да пандемија траје и да се завршетак и крајње последице тежино могу предвидети и сагледавати.

Кључне речи: породични односи, породични везе са родитељима, пандемија, ванредно стање, развод брака

Уводна разматрања

Ванправну суштину партнерских односа чине емотивна, традиционална и културолошка компонента, док се породичним законом уређује правна компонента партнерских односа. Самим постојањем пандемије партнерски односи трпе извесна ограничења или се захтевају, односно подразумевају неки други облици њиховог остваривања. Проглашењем ванредног стања или ситуације активира се посебан режим који је правно уређен, те се у време трајања ванредног стања или ситуације одређена права за која је то Уставом предвиђено – могу ограничити.¹⁾ Ипак, посебне околности које ствара пандемија доводе до ограничења у уживању права или у

1) Више у: Голић, Д., Зарубица, С. (2020). Ванредно стање и ванредна ситуација у околностима вируса Covid-19. Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, позицији и прегледу, 17, 37–53. (2021, мај, 7). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/03.GolicZarubica.pdf

остваривању партнерских односа која наступају из реалног живота, а не из формалних ограничења путем одређених акта или радње државних органа. Ове околности подразумевају појачане и вишеструке изазове по партнерске односе и њихово функционисање. Додатни стрес постоји и због балансирања посла, брига о деци и њиховог образовања, те ће се даље у раду анализирати како се на ове сегменте одразио измењен режим живота услед пандемије ковида-19.

Прва се на удару нашла економија. Оно што је било неминовно на самом почетку јесте пад производње и транспорта робе и добара, затим пораст незапослености, што је последично смањило потрошњу, док се банкарско пословање суочило са ризиком ненаплативости, а све су то неки од фактора који могу покренути талас социјалних и политичких дешавања. Од самог почетка пандемије државе су имале опцију да стопирају економију како би успориле ширење вируса или да пак изложе људе здравственом ризику ради опстанка економије. Привреда Србије је према подацима Републичког завода за статистику пала у другом кварталу 2020. године, али је у трећем евидентиран пораст бруто домаћег прихода од више од 7% у поређењу са претходним кварталом. Привредницима је држава помогла исплатом минималаца и одлагањем рокова за отплату кредита. Да би држава реализовала ове мере, морала је додатно да се задужи, а последице тог потеза видеће се у текућој и наредним годинама.

Драстичне промене у свакодневном животу и рестриктивне мере у циљу спречавања ширења вируса лишиле су човека уобичајеног комфора. С обзиром на сам карактер вируса једна од мера превенције је и социјално дистанцирање, а с тим у вези може се поменути и пад наталитета, смањен број склопљених бракова, неизвесност, сиромаштво. Све је то дестимулисало природни прираштај. Не треба оставити ни фаталне исходе због других болести које нису откривене или које нису лечене због недостатка капацитета.

Породица је постала затворен круг, њени чланови упућени једни на друге. Она је та која штити живот и здравље својих чланова, пружа економску, правну и моралну заштиту, те је и коректив уколико унутар ње постоје односи засновани на љубави, заједништву и толеранцији. Данас породичну реалност карактерише снажан притисак промена насталих услед пандемије ковида-19.²⁾ Најчешће промене у партнерским односима уочене су у пракси репродукције свакодневног живота, док су се родитељске праксе показале постојанијим.³⁾ Деца школског узраста су почела да прате наставу у породичном окружењу, а родитељи су се укључили у активности и обавезе у циљу одржавања радне атмосфере. Са децом адолесцентног узраста проблематичнијим се показало у којој мери ће се придржавати прописаних мера, а недостатак социјалних контаката надоместили су новим технологијама.⁴⁾

2) Почуча, М., Крстинић, Д. (2020). *Значај функционалне и одговорне породице за време пандемије Covid-19*. Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и њихово решење, 17, 167–178. (2021, мај, 11). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/12.PocucaKrstinic.pdf

3) Чикић, Ј., Билиновић Рајачић, А. (2020). Породичне праксе у доба пандемије и ванредног стања – женска перспектива. *Социолошки истраживања*, 54(3), 799–836. (2021, мај, 11). Преузето са: <http://dx.doi.org/10.5937%2Fsocpreg54-27595>

4) Почуча и Крстинић, *op. cit.*

Пандемија још траје, не налазимо се у постпандемијском периоду, не знамо шта ће се надаље дешавати, колико ће још трајати борба против вируса, колико ће бити раслојавање становништва, да ли ће бити социјалних немира и сл., али је сигурно да су се створили предуслови за поновно промишљање стратегија и политика, начина живота и налажење начина да се криза превазиђе. Њена дубина ће се тек показати, а свакако да ће зависити од трајања пандемије.

Околности у периоду пројашења пандемије

Материју ванредног стања у Републици Србији уређују Устав, који дефинише разлоге, услове и процедуру проглашења ванредног стања, и Закон о одбрани, који ближе одређује „јавну опасност“, не помињући термин „епидемија“ нити нешто с тим у вези. Тек у Закону о ванредним ситуацијама,⁵⁾ у чл. 8 проналазимо појашњење појма „елементарна непогода“, где се наводи да је то и „епидемија заразних болести [...] већих размера које могу да угрозе здравље и живот људи или проузрокују штету већег обима.“ Устав наводи да се могу прописати мере које одступају од њиме гарантованих права, али и да постоји извесан број права и слобода зајемчених Уставом који ни током ванредног стања не могу бити ни на који начин ограничена.

Свака држава је спровела низ рестриктивних мера у циљу спречавања ширења ковида-19, које су у извесном смислу ограничиле основна људска права и слободе, а одразиле су се на начин на који свако од нас функционише. Реч је о мерама епидемиолошког праћења, чиме се држава меша у приватност грађана. Мера коју су грађани најтеже поднели јесте мера ограничавања кретања у виду полицијског часа, за чије је кршење била предвиђана прекршајна и кривична одговорност.⁶⁾

У информативном документу Савета Европе од 7. априла 2020. истакнуто је да државама предстоји велики подухват у смислу заштите становништва од претње изазване ширењем новог вируса, а то се односило на чињеницу да је у овој борби неизбежно да мере наруше право на приватност, упркос томе што оно представља круцијалну одлику демократског друштва и владавине права. С тим у вези, наглашено је да се не сме допустити да вирус пољуља и демократске вредности, слободно друштво, владавину права и људска права.⁷⁾ Људска права, гарантована Међународним пактом о људским правима и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода могу бити само ограничена законом, и то у мери у којој то ситуација захтева, а никако укинута. Овим се направила прилика за преиспитивањем вредносних система, а кад свет изађе из постпандемијског периода биће могуће видети праву слику.

Појавом ковида-19, а након брзог ширења које је захватило све државе света, те проглашења пандемије, откриле су се све слабости и мањкавости друштва – и на

5) Закон о ванредним ситуацијама, *Сл. гласник РС*, бр. 111/09, 92/11 и 93/12.

6) Спаић, И., Стефановић, Н. (2020). Парадигма угрожавања људских права и слобода услед ванредног стања. *Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и прешње*, 17, 107–119. (2021, мај, 12). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/08.SpaicStefanovic.pdf

7) *Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis, A toolkit for member states*. Council of Europe. 07 April 2020. Information Documents SG/inf(2020)11. (2021, мај, 14). Преузето са: <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e37b2>

глобалном и на националном нивоу. Велики проблем од самог почетка 2020. године представља и присуство непроверених информација из лаичких извора, те теорије завере и опречне информације, које код људи увек изазивају когнитивну дисонанцу, а последично фрустрацију, страх и стрес, што је најмање пожељно у кризним ситуацијама.⁸⁾

Становништво – број рођених и умрлих

Пандемије се увек сматрају негативним демографским шоком, и то фундаменталним. Оне имају утицај у дугом року. За очекивати је да мали број партнера у кризним ситуацијама размишља о проширењу породице и да се тада не доносе крупне, животне одлуке. Републички завод за статистику је за број рођених и умрлих лица за текућу годину (у моменту писања овог рада) објавио податке закључно за март месец. Ако се погледа период од јануара до марта 2021. године, број живорођених је 14.334. У поређењу са истим периодом претходне године, број живорођене деце био је 14.522, што указује на пад од 188, а у процентима је то 1,3%. Када се посматра број умрлих за исти овај период, у току 2021. је то 33.535, док је у истом периоду претходне године тај број износио 26.017, што је раст од 7.518, а изражено у процентима – 28,9%.

Табела 1. Живорођени у Републици Србији за јануар–март 2020. и 2021. године*

	месеци		
	јануар	фебруар	март
2020	5.152	4.665	4.705
2021	4.550	4.435	5.349

* Подаци за АП Косово и Метохија нису садржани у обухвату података за Републику Србију (укупно) будући да Републички завод за статистику од 1998. године не располаже подацима за ову територију.

Извор: Саопштење бр. 104: Живорођени и умрли, јануар – март 2021 (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 22).

Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211104.pdf>

Табела 2. Умрли у Републици Србији за јануар–март 2020. и 2021. године*

	месеци		
	јануар	фебруар	март
2020	8.706	9.122	8.189
2021	10.417	10.166	12.952

* Подаци за АП Косово и Метохија нису садржани у обухвату података за Републику Србију (укупно) будући да Републички завод за статистику од 1998. године не располаже подацима за ову територију.

Извор: Саопштење бр. 104: Живорођени и умрли, јануар – март 2021 (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 22).

Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211104.pdf>

8) Вуксановић, М. (2020). Covid-19, когнитивна дисонанца и теорије завере. *Социолошки преглед*, 54(3), 518–533. (2021, мај, 14). Преузето са: <http://dx.doi.org/10.5937%2Fsocpreg54-27587>

Табела 3. Живорођени у Републици Србији у 2019. и 2020. години*

	месеци												укупно
	јануар	фебруар	март	април	мај	јун	јул	август	септембар	октобар	новембар	децембар	
2019	4.907	4.841	4.851	4.785	5.465	4.817	6.170	5.711	5.521	6.014	5.049	5.353	63.484
2020	5.152	4.665	4.705	4.644	4.890	5.258	5.896	5.349	5.711	5.483	4.834	5.106	61.693

* Подаци за АП Косово и Метохија нису садржани у обухвату података за Републику Србију (укупно) будући да Републички завод за статистику од 1998. године не располаже подацима за ову територију.

Извор: Саопштење др. 017: Живорођени и умрли, јануар–децембар 2020 (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 22).

Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211017.pdf>

Табела 4. Умрли у Републици Србији у 2019. и 2020. години*

	месеци												укупно
	јануар	фебруар	март	април	мај	јун	јул	август	септембар	октобар	новембар	децембар	
2019	8.672	9.793	8.933	8.256	8.950	7.705	8.322	7.620	7.476	8.441	7.992	8.803	100.963
2020	8.706	9.122	8.189	8.625	8.602	8.325	10.023	8.730	8.123	8.353	10.835	17.321	114.954

* Подаци за АП Косово и Метохија нису садржани у обухвату података за Републику Србију (укупно) будући да Републички завод за статистику од 1998. године не располаже подацима за ову територију.

Извор: Саопштење др. 017: Живорођени и умрли, јануар–децембар 2020 (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2020, мај, 21).

Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211017.pdf>

Статистика каже да је у Републици Србији у периоду од јануара до децембра 2020. године број живорођене деце износио 61.693. У односу на исти период претходне, 2019. године, када је укупан број живорођених износио 63.484, бележи се пад од 1.791, а изражено у процентима то је 2,8%. Број умрлих у Републици Србији у периоду од јануара до децембра 2020. године износио је 114.954 и у односу на исти период претходне године, када је број умрлих био 100.963, бележи се раст од 13.991, а изражено у процентима то је 13,9%. Из наведеног произилази да је током 2020. године умрло 53.261 људи више него што је рођено деце. Година 2020. у поређењу са 2019. указује на веома велик негативни природни прираштај. У току 2020. године најлошији природни прираштај евидентиран је у децембру месецу, а изражено у бројкама износи 12.215.

Закључени и разведени бракови

За 2021. годину Завод за статистику је до момента писања овог рада објавио податке за јануар и фебруар и цифре су следеће: број склопљених бракова у јануару је 1.293, а у фебруару 1.566, док је број развода у јануару 280, а у фебруару 538. Посматрано на годишњем нивоу, доступни подаци нам нуде могућност поређења 2020. и 2019. године, године у којој је живот текао „нормално“. Према подацима Репу-

бличког завода за статистику у 2020. години је мањи број склопљених бракова, али и развода у односу на претходну, 2019. годину.⁹⁾ У априлу 2020. године евидентиран је најмањи број закључења бракова – 174. У поређењу са 2019. годином процентуално је око 33% мање склопљених бракова у 2020. години. Број развода у односу на претходну годину (2019) нижи је за око 28%. Најмање развода је забележено такође у априлу. Ако се узме у обзир да администрација није радила за време ванредне ситуације, јасно је зашто је цифра овако мала.

Табела 5. Закључени и разведени бракови – поређење 2019. и 2020. године.

	2019		2020	
	закључени бракови	разведени бракови	закључени бракови	разведени бракови
јануар	1.411	947	1.381	429
фебруар	1.532	916	1.981	721
март	2.106	1.186	1.052	553
април	2.082	1.111	174	55
мај	4.457	1.061	1.207	436
јун	3.886	959	2.442	913
јул	3.055	1.011	2.560	924
август	4.017	532	3.253	631
септембар	4.694	931	3.537	990
октобар	3.655	1.208	3.218	1.065
новембар	2.722	1.067	1.708	925
децембар	2.137	1.084	1.401	909
укупно	35.754	12.013	23.914	8.551

Извор: Месечни статаистички билтен, бр. 1/2020. (2020). Београд: Републички завод за статистику, стр. 38. (2020, мај, 24). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20203004.pdf> и Месечни статаистички билтен, бр. 1/2021. (2021). Београд: Републички завод за статистику, стр. 38. (2021, мај, 24). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20202053.pdf>

Ефекти пандемије на рад центара за социјални рад

Рад центара за социјални рад је током ванредног стања био посебно отежан. Пандемија је онемогућила уобичајене активности и процесе будући да због потребе поштовања епидемиолошких мера није било могуће остварити непосредан контакт са корисницима. Од надлежног министарства добијена је инструкција о поступању установа социјалне заштите у условима проглашеног ванредног стања изазваног пандемијом. Ограничење кретања је додатно отежавало родитеља који нема исто место пребивалишта као и дете. И Уницефове истраживање износи податак да је међу анкетираним децом која су корисници услуга социјалне заштите (15%) најче-

9) Ако се посматра дужи период (2011–2019), статистика показује да је број закључених и разведених бракова на 1.000 становника у благом порасту. *Статаистички годишњак Републике Србије* 2020. (2020). Београд: Републички завод за статистику, стр. 26. (2021, мај, 24). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20202053.pdf>

шћи проблем била реализација услуге посеђивања родитеља услед развода.¹⁰⁾ Градски штабови су за време ванредне ситуације донели наредбу центрима за социјални рад да прибаве податке о родитељима којима је правоснажном судском пресудом регулисано виђање са дететом (преузимање и виђање детета од једног родитеља) у терминима који улазе у време трајања полицијског часа, а након извршене провере оправданости и хитности захтева од стране надређеног органа на нивоу локалне самоуправе, захтеви су прослеђивани надлежном министарству које је издавало дозволу за кретање у време полицијског часа. Виђање детета/деце са родитељем са којим не живи/е, у контролисаним условима у просторијама центра, једна је од активности центара која се показала као веома критична. У неким центрима се виђања нису реализовала због епидемиолошке ситуације, а у неким се реализовало уз електронске опције.¹¹⁾

Ефекти пандемије на породицу

Појава ковида-19 била је нов изазов за породицу. Са специфичним околностима на које човек није навикнут свако се морао (некако) носити. Организација свакодневног живота постала је другачија за све чланове породице. Услед прописаних мера и породицу је снашао велики изазов – забрана кретања, рад од куће, немогућност социјалних контаката, неизвесност, забринутост. Све ове околности знатно су промениле живот сваког појединца, а од великог је значаја да породица, упркос свему, остане функционална и одговорна из разлога што је само таква у стању да преброди кризу која је задеси.¹²⁾

Породице са децом проводиле су више времена заједно у поређењу са временом пре пандемије, нарочито у урбаним срединама. Више од половине испитаних у првом таласу Уницефовог истраживања у Србији пријављује да је током ванредног стања чешће учествовало у заједничким активностима, да прати и испуњава потребе својих чланова, као и да је чешће разговарало са породицом, што је и за очекивати уколико се зна да је постојала забрана кретања. Мањем броју мајки/старатеља доживљај родитељства/старатељства падао је лакше него иначе, половина се изјаснила да нема разлике, а скоро трећина да им пада теже. Петина испитаних мајки/старатељки приметилa је погоршање менталног здравља, а скоро исти број испитаних је регистровало и погоршање физичког здравља, док је 4% њих имало потребу за психолошким саветовањем.¹³⁾

10) Ради праћења ефеката пандемије ковид-19 у Србији Уницеф је спровео истраживање у два временска пресека. У првом пресеку (21–28. априла 2020. године) испитано је 1.823 домаћинстава са децом и прикупљени су подаци за 3.149 деце. На анкету су одговарале мајке или старатељи деце узраста 0–17 година. *Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (април–мај 2020).* (2020). Уницеф и USAID, стр. 2. (2021, мај, 13). Преузето са:

<https://www.unicef.org/serbia/media/15466/file/Istra%C5%BEivanje%20o%20uticaju%20pandemije%20Covid-19%20na%20porodice%20sa%20decom%20u%20Srbiji.pdf>

11) Циклус супервизијске подршке у условима пандемије. (2021, мај, 13). Преузето са: <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2022/zbirni-izve%C5%A1taj-o-superviziji.pdf>

12) Почуча и Крстинић, оп. cit.

13) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (април–мај 2020), оп. cit.

Када је реч о времену које чланови породице проводе заједно након укидања ванредног стања, оно се смањује, а четвртина њих наводи да се у просеку и даље опажа већа ангажованост у поређењу са периодом пре избијања пандемије. Више је оних који помињу да су веома забринути за ситуацију са ковидом-19 у овом периоду, а у поређењу са првим истраживањем постоји благи пад анкетираних који се психички осећа лошије. У овом периоду, 5% је навело да је имало потребу за психолошком помоћи.¹⁴⁾

Све донесене здравствене и друге мере у време ванредног стања произвеле су низ лоших последица по психичко стање људи. Ова ситуација је била катализатор многих психичких проблема. У околностима изолације и забране кретања насиље у породици и партнерским односима поприма веће размере,¹⁵⁾ а страх од неизвесности уноси панику међу људе. „Просторна скученост, недостатак приватности, недостатак присности и финансијски губици могу да доведу до агресије и насиља.“¹⁶⁾

Социјална изолација је свакако релевантан фактор ризика за манифестацију и/или повећање породичног насиља.¹⁷⁾ Ако причамо о психичком насиљу, оно у дисфункционалним породицама постоји и мимо постојања пандемије. У условима ванредног стања и рестриктивних мера какве су биле, још је већа шанса да оно поприми озбиљније форме или да буде учесталије.

Вредан пажње је и податак објављен у студији Живот младих у Србији – утицај ковид-19 пандемије¹⁸⁾ да се 41,8% испитаника изјаснило да је пандемија појачала њихову одлуку да се иселе из Србије. Тема имиграције становника Србије је актуелна већ неколико година, а Србија према неким истраживањима има једну од највиших стопа емиграције на Западном Балкану.¹⁹⁾

14) У другом пресеку (29. јун – 9. јул 202. године) поново су контактирана иста домаћинства; остварене је стопа одговора у 58% у односу на први талас, тако да је испитано 1.061 домаћинство са децом и прикупљени подаци за 1.862 детета. Анкетирани су мајке или старатељи деце старости од 0 до 17 година. *Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања, јун – јул 2020).* (2020). Уницеф и USAID. (2021, мај, 13). Преузето са: <https://www.unicef.org/serbia/media/15861/file/Istrazivanje-o-uticaju-pandemije-Covid-19-na-porodice-sa-decom-u-Srbiji-drugi-talas.pdf>

15) Више о облицима насиља у породици у: Крстинић, Д., Васиљковић, Ј. (2019). Облици насиља у породици. *Право – теорија и пракса*, 36(7–9), 67–81. (2021, мај, 18). Преузето са: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2019/0352-37131907067K.pdf>

16) Вилић, В. (2020). Насиље у породици као пандемија из сенке: тамна страна мера за сузбијање ширења корона вируса. У Ј. Перовић Вујачић (ур.) *Унификација људских и људских слобода: зборник радова 33. сусрећна Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић* (стр. 169–184). Београд: Копаоничка школа природног права, стр. 171. (2021, мај, 20). Преузето са: <https://kopaonikschool.org/wp-content/uploads/2020/12/ZBORNIK-TOM-II.pdf?x6>

17) Више о насиљу у породици у: *Ibidem*.

18) Стојановић, Б., Вуков, Т. (2020). *Живот младих у Србији: утицај ковид-19 пандемије*. Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији и Кровна организација младих Србије, стр. 107. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/12/Zivot-mladih-u-Srbiji-uticaj-kovid-19-pandemije.pdf>

19) Трошкови емиграције младих. [s.a.] Институт за развој и иновације – ИРИ и Вестминстерскс фондација за развој. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://iri.rs/institut/troskovi-emigracije-mladih-u-srbiji/>

Пандемија је утицала и на програм вантелесне оплодње који се спроводи о трошку државе, прекинувши га у два наврата, тако да су све активности у вези са овим поступком стопиране. Држава је одговорила померањем старосне границе за жене са 42 на 43 године, за прво дете је омогућен неограничен број стимулираних вантелесних оплодњи, административно је поједностављена процедура будући да је неопходно проћи само једну лекарску комисију уместо две²⁰⁾ и продужен је рок важења Потврда о испуњености услова за поступак БМПО²¹⁾. Годишње је држава финансирао око 4.600 вантелесних оплодњи, док је према подацима за 2020. годину, за период од јануара до септембра, обављено само око 2.000 процедура.²²⁾

Ефекти пандемије на образовне установе

Одлуке о превентивним мерама попут социјалног дистанцирања и самоизолације условиле су прекид класичне наставе у свим образовним установама широм света и прелазак на учење на даљину, упркос томе што су студије на основу ранијих епидемија показале да затварање школа није значајно умањило укупан број заражених ученика.²³⁾ Деца су свакако остала главни актери сопственог образовања, а родитељске активности су биле нешто потребније ради подстицања и мотивације деце у том процесу. Нове технологије су биле од велике помоћи у поменутој ситуацији, те су ученици, предавачи, а и родитељи формирали тзв. групе на друштвеним мрежама како би се ђаци опскрбили информацијама, предавачи добили повратне информације од ученика, а родитељи имали увид у дешавања по питању наставе. Сада је већ општепозната ствар да се настава реализовала на даљину, што подразумева праћење образовних садржаја емитованих преко ТВ и онлајн платформи за учење. И универзитетска заједница је морала да пронађе решење за реализацију наставе и испитног процеса. Масовно се одустајало од усменог испитивања и прелазило на писмену проверу знања.²⁴⁾

- 20) Упутство за спровођење лечења неплодности поступцима биомедицински потпомогнутог оплођења по укидању ванредног стања. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://www.rfzo.rs/download/vto/Uputstvo%20za%20sprowadjenje%20postupka%20BMPO%20po%20ukidanju%20vanrednog%20stanja.pdf>
- 21) Упутство за спровођење лечења неплодности поступцима биомедицински потпомогнутог оплођења због епидемије заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://www.rfzo.rs/download/vto/29.12.2020%20Produzenje%20roka%20vazenja%20Potvrda%20o%20ispunjenosti%20uslova%20za%20postupak%20BMPO.pdf>
- 22) Коронавирус успорио програм вантелесне оплодње. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3148/zivot-u-vreme-pandemije/4070103/korona-vantelesna-oplodnja.html>
- 23) Jackson, C., Vynnycky, E., Hawker, J., Olowokure, B., Mangtani, P. (2013). School closures and influenza: systematic review of epidemiological studies. *BMJ Open*, 3(2), 1–10. (2021, јун, 1). Преузето са: <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2012-002149>
- 24) Више о ефектима пандемије на универзитете у: Бралић, Ж., Катић, Љ. (2020). Пандемијска криза и универзитет. У У З. Јефтић и М. Копања (ур.), *Заразне болести као глобални безбедносни изазов и пандемија Covid-19: стварности и последице* (стр. 247–264). Београд: Факултет безбедности, Институт за међународну политику и привреду. (2021, јун, 1). Преузето са: https://doi.org/10.18485/fb_covid19.2020.ch13

Већина деце школског узраста током пандемије је имала приступ учењу на даљину. По питању приступа телевизијским садржајима нема примећених демографских разлика, док приступ интернету ређе у односу на општи просек имају породице из руралних подручја, породице у којима је мајка/старатељ незапослен/на, домаћинства из јужног и источног региона, као и она чији су укупни месечни приходи нижи од триста евра.²⁵⁾

На основу података из Уницефовог истраживања у Србији у другом временском пресеку сазнаје се да су проблеми са којима су се деца суочавала у току учења на даљину везани за само расположење детета и услове код куће. На узорку деце старосне доби од 7 до 12 година приметили се да су имали проблем по питању менталног стања. Углавном су имали потешкоћа са концентрацијом (31%), следи проблем нервозе и раздражљивости (29%), затим осећај усамљености (22%) а нешто мањи проценат је искусио немир и узнемиреност (19%). Старија популација анкетираних деце, од 13 до 17 година, као највеће тешкоће у процесу учења на даљину навела је техничке проблеме, нерасположење, неусклађеност наставника и изостанак радне атмосфере код куће. У овом узрасту се региструје самосталност у процесу учења на даљину будућу да је евидентиран мањи број деце којима је била потребна повремена или честа помоћ родитеља.²⁶⁾ Велики број младих оценио је да је пандемија негативно или веома негативно утицала на њихово школовање, те антиципирају негативне последице по своје образовање.²⁷⁾

Потреба за здравственим осигурањем током пандемије није остварена код извесног броја деце: изостали су специјалистички прегледи, као и други прегледи у оквиру домова здравља, укључујући и вакцинацију – из разлога што саме услуге или лекари нису били доступни или због оклевања родитеља да одведу децу.

Недостатак социјалне интеракције се идентификује као чинилац који лоше утиче на ментално здравље. Ово је било посебно забрињавајуће у периоду строгих мера карантина. Трећина испитаних је пријавила погоршање менталног здравља у периоду ванредног стања. Лошије су се осећале младе жене и млади у урбаним срединама, а осећај угрожености расте са нивоом образовања. У истраживању Мисије ОЕБС-а у Србији и Кровне организације младих Србије евидентиран је проценат од 24,9% младих који ни у једном тренутку није осетио оптимизам у погледу будућности.²⁸⁾

Ефекти пандемије на приходе грађана и незапосленост

С обзиром на специфичности и обухват, ова пандемија по својим могућим последицама има потенцијал да изазове глобалну економску кризу каква је била криза из 1929. године. „Према проценама Светске банке преко 60 милиона људи ће бити изложено условима екстремног сиромаштва због последица пандемије изазване вирусом ковид-19.“²⁹⁾ Пораст незапослености је била очекивана последица смањења привредних активности.

25) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (април–мај 2020), *op. cit.*

26) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања, јун – јул 2020), *op. cit.*

27) Стојановић и Вуков, *op. cit.*

28) *Ibidem*, стр. 101.

29) Ђорђевић, И., Филијовић, М. (2020). Последице пандемије ковида-19 по економску безбедност грађана Републике Србије. У З. Јефтић и М. Копана (ур.), *Заразне болести као*

Запослени су од самог избијања пандемије били изложени двоструком ризику – ризику од оболевања, то јест угрожавања живота и здравља, и ризику од губитка посла. Код људи је постојао страх да ће остати без посла током ванредног стања, а страх се незнатно смањио након укидања ванредног стања. Известан број људи којима је било могуће да послове обављају са свог рачунара омогућен је рад од куће. Најчешћи је био проблем заштите радних права, то јест питање сигурности посла.

Влада је од самог проглашења ванредног стања, уз рад на ојачавању здравственог сектора, била фокусирана на очување радних места, те су послодавци били стимулисани да запосленима не дају отказе, а и а пружена им је помоћ да на то не буду приморани.³⁰⁾ Према објави НАЛЕДА (Националне алијансе за локални економски развој) први талас пандемије довео је до отпуштања око 200.000 људи.³¹⁾ Изражено у процентима то је 8% запослених. Министарство надлежно за ову област демантовало је информацију изношењем податка у новембру 2020. да је од почетка пандемије па до краја новембра без посла остало 44.105 људи.³²⁾

Према *Саопштењу о запошљености – годишњи преглед 2020*, које је објавио Републички завод за статистику Републике Србије, укупан број запослених у посматраној години износио је 2.215.475, што је у односу на претходну, 2019. годину, повећање од 1,9.³³⁾

Уницефово истраживање износи податак да је ситуација настала проглашењем пандемије имала ефекта и на запослење трећине мајки или старатеља деце старости до 17 година (33%), а у погледу утицаја на њихове приходе, скоро трећина испитаника се изјаснила да је дошло до смањења услед новонастале ситуације. Анкетирањем се дошло до информације да је 8% њих било на плаћеном одсуству услед пандемије, 3% на неплаћеном одсуству, њих 6% је радило скраћеним радним временом, 3% њих је радило од куће, док је на принудном одмору било 4% анкетираних. Без посла остало је 3% мајки/старатеља.³⁴⁾

глобални безбедносни изазови пандемија Covid-19: стварности и последице (стр. 119–134). Београд: Факултет безбедности, Институт за међународну политику и привреду, стр. 124. (2021, јун, 3). Преузето са: https://doi.org/10.18485/fb_covid19.2020.ch7

30) Више о програму мера за смањење негативних ефеката последице пандемије у: Брковић, Р., Антоновић, Р. (2020). Извесност глобалне економске кризе и пораста незапослености услед пандемије Covid-19. *Култура полица – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и прегледање*, 17, 69–84. (2021, јун, 3). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/05.BrkovicAntonovic.pdf

31) Нове могућности за запошљавање и заштиту од корона вируса, Рома и других маргинализованих група. (2021, јун, 3). Преузето са: <https://naled.rs/vest-nove-mogucnosti-zazapostljavanje-i-zastitu-od-korona-virusa-roma-i-drugih-marginalizovanih-grupa-4508>

32) Саопштење за јавност: Нетачна информација да је током првог пика пандемије без посла остало 200.000 људи у Србији. (2021, јун, 3). Преузето са: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/aktuelnosti/vesti/netacna-informacija-da-je-tokom-prvog-pika-pandemije-bez-posla-ostalo-200000-ljudi-u-srbiji>

33) *Саопштење др. 014: Рејисирована запошљеност, годишњи преглед 2020*. (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, јун, 3). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211014.pdf>

34) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (април–мај 2020), *op. cit.*

Када је реч о мајкама/старатељима којима се након завршетка ванредног стања мењао статус запослења, њих је у процентима 12%. Када су се изјашњавали о ситуацији по питању личних прихода у периоду након ванредног стања, њих 77% се изјаснило да им се није променила ситуација, а у благом порасту је проценат оних којима су се приходи увећали (скок са 1% у априлу на 5%). Мањи је проценат оних код којих се бележи смањење прихода (19%).³⁵⁾

Ефекти пандемије на банкарски сектор

Година 2020. била је изазовна и за банкарски сектор. У управљању кредитним ризицима анализирани су потенцијални утицаји кризе на клијенте и прилагођене кредитне политике, те је Народна банка Србије у неколико наврата доносила одлуке којима је требало помоћи грађане који су кредитно задужени и оне коју су примаоци финансијског лизинга.

Мера помоћи била је мораторијум на обавезе банкама који се нуди онима који су због пандемије остали без посла, то јест имали озбиљнији пад прихода, а до пандемије били редовни у плаћању.³⁶⁾ Издата је и препорука да се изађе у сусрет и грађанима са исподпросечном платом, затим грађанима којима су примања након издијања смањена или онима чија је кредитна оптерећеност прешла одређени постотак у односу на месечна примања. Народна банка Србије је донела одлуку да све банке у Србији морају клијентима да омогуће мораторијум или одгађање у отплати обавезе кредита или лизинга, за кориснике кредитних картица и минуса, као и за клијенте који своје обавезе измирују путем административне забране или трајних налога.

Истраживање које је у Србији извршио Уницеф у првом временском пресеку³⁷⁾ говори да је у скоро половини укупно анкетираних домаћинстава (47%) дошло до пада прихода током пандемије. Оно показује да је у породицама које живе као подстанари или у простору који је под кредитом, више од половине, тачније 54% домаћинстава, теже него раније измиривало трошкове станарине или кредита. Посматрано са аспекта социоекономског статуса породица са децом, у већем ризику су се нашла домаћинства из јужног и источног региона, као и породице из руралних средина, те домаћинства у којима је неко од чланова незапослен.

Уницефово истраживање у Србији обављено у другом временском пресеку³⁸⁾ између осталог износи податак да је у односу на информације добијене из првог временског пресека регистрован пад удела домаћинстава која нису била у могућности да на време измире рате за кредит или да плате станарину (35%). Ако се анализирају само они који су на самом почетку пандемије пријавили потешкоће у регулисању поменутих обавеза, њих 44% помиње да и даље има исте проблеме. Нешто је мање оних који наводе да им се ситуација вратила на ону која је била пре издијања пандемије.

35) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања, јун – јул 2020), *op. cit.*

36) Више о мерама које је иницирала Народна банка Србије на веб-сајту, страница Covid-19 – одговор Народне банке Србије: <https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/pres/covid19/index.html>

37) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (април–мај 2020), *op. cit.*

38) Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања, јун – јул 2020), *op. cit.*

Закључак

Савремени човек је заборавио на медицинске факторе који могу драматично да промене живот не само појединца него читавог становништва. Генерално посматрано, живели смо у свету који је карактерисала неједнакост, док је пандемија оголила проблеме који су постојали и раније и учинила их израженијима, те последично уздрмала читав свет. Пандемија ковида-19 је произвела последице у свим областима живота – од породичних односа до економије.

Држава би морала да има у виду могућност избијања изненадних и непредвидивих околности, те би правна норма требало да буде отворенија како би се лакше прилагодило оваквим ситуацијама у случају да се понове, а нужно је и издвајање одговарајућих средстава за превенцију и санирање последица. Појава пандемије се свакако мора сматрати као околност у којој се може одступити од редовног стања.

С обзиром на изнето у раду, а ради што бољег сналажења у евентуалним кризним ситуацијама у будућности, неопходно је узети у обзир препоруке које су произишле из још увек актуелне пандемије ковида-19, а тичу се појединца и његове породице. Веома је важно пронаћи механизме заштите радних права, те очувати финансијску независност запослених. По питању образовног процеса постоји очигледна потреба обучавања наставног особља, затим промоције дигиталних алата, развијања дигиталних вештина, онлајн библиотеке и свих облика иновативности. Актуелна ситуација је изнела на видело проблем техничких ограничења и приступа дигиталним ресурсима одређених категорија становништва за шта се мора пронаћи решење. Кризни периоди изискују потребу очувања менталног здравља, а искуство говори у прилог чињеници да је неопходно инвестирати у нове сервисе и услуге ради доступности подршке.

Milan Počuča, PhD, Full Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

Dalibor Krstinić, PhD, Assistant Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON PARTNERSHIPS

Abstract:

Family law regulates partnerships, while the non-legal essence consists of an emotional, traditional and cultural component. During the pandemic, the relations between the partners faced great temptations. Work from home, loss of work for a large number of citizens, constant stay of children in the house led to great tensions within the family. Maintaining contact of the child with parents after divorce, making contact under the supervision of the Center for Social Care in controlled conditions, contact of biological parents with the foster family in the conditions of the Covid-19 pandemic were significantly hampered, and during the state of emergency, practically prevented by authorities. All of the above in 2020 led to a decline in the number of marriages, a smaller number of children born. The pandemic has consequently

led to a huge increase in deaths. All citizens are faced with uncertainty in terms of servicing obligations such as alimony, loan repayment, leasing, and obligations to the state. The authors will analyze all the presented facts in order to assess the current situation and the impact of the Covid-19 pandemic on partner relations, bearing in mind that the pandemic lasts and that the end and final consequences are difficult to predict and consider.

Key words: partnership, contact of the child with the parents, pandemic, state of emergency, divorce

ЛИТЕРАТУРА

1. Jackson, C., Vynnycky, E., Hawker, J., Olowokure, B., Mangtani, P. (2013). School closures and influenza: systematic review of epidemiological studies. *BMJ Open*, 3(2), 1–10. (2021, јун, 1). Преузето са: <https://doi:10.1136/bmjopen-2012-002149>
2. Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis, A toolkit for member states. *Council of Europe*. 07 April 2020. *Information Documents SG/inf(2020)11*. (2021, мај, 11). Преузето са: <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e37b2>
3. Бралић, Ж., Кајић, Љ. (2020). Пандемијска криза и универзитет. У З. Јефтић и М. Којања (ур.), *Заразне болести као глобални безбедносни изазов пандемија Covid-19: стварност и последице* (сџр. 247–264). Београд: Факултет безбедности, Институт за међународну политику и привреду. (2021, јун, 1). Преузето са: https://doi.org/10.18485/fb_covid19.2020.ch13
4. Брковић, Р., Анђоновић, Р. (2020). Извесност глобалне економске кризе и њен негативан утицај услед пандемије Covid-19. *Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и претње*, 17, 69–84. (2021, јун, 3). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/05.BrkovicAntonovic.pdf
5. Вилић, В. (2020). Насиље у породици као пандемија из сенке: тамна страна мера за сузбијање ширења корона вируса. У Ј. Перовић Вујачић (ур.) *Унификација права и правна сигурност: зборник радова 33. сусрета Копаоничке школе природног права – Слободан Перовић* (сџр. 169–184). Београд: Копаоничка школа природног права. (2021, мај, 20). Преузето са: <https://kopaonikschool.org/wp-content/uploads/2020/12/ZBORNIK-TOM-II.pdf?x6>
6. Вуксановић, М. (2020). Covid-19, когнитивна дисонанца и теорије завере. *Социолошки преглед*, 54(3), 518–533. (2021, мај, 13). Преузето са: <http://dx.doi.org/10.5937/2Fsocpreg54-27587>
7. Голић, Д., Зарубица, С. (2020). Ванредно стање и ванредна ситуација у околностима вируса Covid-19. *Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и претње*, 17, 37–53. (2021, мај, 7). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/03.GolicZarubica.pdf

8. Ђорђевић, И., Филијовић, М. (2020). Последице пандемије ковида-19 по економску безбедност грађана Републике Србије. У З. Јефтовић и М. Којања (ур.), *Заразне болести као глобални безбедносни изазов пандемија Covid-19: стварност и последице* (стр. 119–134). Београд: Факултет безбедности, Института за међународну политику и привреду. (2021, јун, 3). Преузето са: https://doi.org/10.18485/fb_covid19.2020.ch7
9. Закон о ванредним ситуацијама, Сл. гласник РС, бр. 111/2009, 92/2011 и 93/2012.
10. Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (април–мај 2020). (2020). Уницеф и USAID. (2021, мај, 13). Преузето са: <https://www.unicef.org/serbia/media/15466/file/Istra%C5%BEivanje%20o%20uticaju%20pandemije%20Covid-19%20na%20porodice%20sa%20decom%20u%20Srbiji.pdf>
11. Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања, јун – јул 2020). (2020). Уницеф и USAID. (2021, мај, 13). Преузето са: <https://www.unicef.org/serbia/media/15861/file/Istrazivanje-o-uticaju-pandemije-Covid-19-na-porodice-sa-decom-u-Srbiji-drugi-talas.pdf>
12. Крстићинић, Д., Васиљковић, Ј. (2019). Облици насиља у породици. Право – теорија и пракса, 36(7–9), 67–81. (2021, мај, 18). Преузето са: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2019/0352-37131907067K.pdf>
13. Месечни статистички билтен, бр. 1/2020. (2020). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 24). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20203004.pdf>
14. Месечни статистички билтен, бр. 1/2021. (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 24). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20202053.pdf>
15. Почуча, М., Крстићинић, Д. (2020). Значај функционалне и одговорне породице за време пандемије Covid-19. Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и претње, 17, 167–178. (2021, мај, 11). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/12.PocucaKrstinic.pdf
16. Саопштење бр. 014: Регистрована запосленост, годишњи просек 2020. (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, јун, 3). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211014.pdf>
17. Саопштење бр. 017: Живорођени и умрли, јануар–децембар 2020 (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211017.pdf>
18. Саопштење бр. 104: Живорођени и умрли, јануар – мај 2021 (2021). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211104.pdf>
19. Спаић, И., Стефановић, Н. (2020). Парадигма ујрожавања људских права и слобода услед ванредног стања. Култура полиса – посебно издање 2: Covid-19: безбедносни изазови, ризици и претње, 17, 107–119. (2021, мај, 11). Преузето са: https://kpolisa.com/KPP2020_2/08.SpaicStefanovic.pdf

20. Статистички годишњак Републике Србије 2020. (2020). Београд: Републички завод за статистику. (2021, мај, 24). Преузето са: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20202053.pdf>
21. Стојановић, Б., Вуков, Т. (2020). Живот младих у Србији: утицај ковид-19 пандемије. Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији и Кровна организација младих Србије. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/12/Zivot-mladih-u-Srbiji-uticaj-kovid-19-pandemije.pdf>
22. Трошкови емиграције младих. [с.а.] Институт за развој и иновације – ИРИ и Весминстерск фондација за развој. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://iri.rs/institut/troskovi-emigracije-mladih-u-srbiji/>
23. Циклус супервизијске подршке у условима пандемије. (2021, мај, 13). Преузето са: <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2022/zbirni-izve%C5%A1taj-o-superviziji.pdf>
24. Чикић, Ј., Билиновић Рајачић, А. (2020). Породичне праксе у доба пандемије и ванредног стања – женска перспектива. Социолошки преглед, 54(3), 799–836. (2021, мај, 11). Преузето са: <http://dx.doi.org/10.5937/2Fsocpreg54-27595>

Одјаве са веб-сајтова

25. Covid-19 – одговор Нарodne банке Србије. <https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/pres/covid19/index.html>
26. Коронавирус усјорио процрам вантелесне ојлогње. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3148/zivot-u-vreme-pandemije/4070103/korona-vantelesna-oplodnja.html>
27. Нове могућности за запошљавање и заштиту од корона вируса, Рома и других маргинализованих група. (2021, јун, 3). Преузето са: <https://naled.rs/vest-nove-mogucnosti-za-zaposljavanje-i-zastitu-od-korona-virusa-roma-i-drugih-marginalizovanih-grupa-4508>
28. Саопштење за јавност: Нејачна информација да је током првој ика пандемје без посла остало 200.000 људи у Србији. (2021, јун, 3). Преузето са: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/aktuelnosti/vesti/netacna-informacija-da-je-tokom-prvog-pika-pandemije-bez-posla-ostalo-200000-ljudi-u-srbiji>
29. Упутство за спровођење лечења нејодности људима диомедицински људима ојлогња по укидању ванредној стања. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://www.rfzo.rs/download/vto/Uputstvo%20za%20sprowadjenje%20postupka%20BMPO%20po%20ukidanju%20vanrednog%20stanja.pdf>
30. Упутство за спровођење лечења нејодности људима диомедицински људима ојлогња збој епидемје заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2. (2021, мај, 22). Преузето са: <https://www.rfzo.rs/download/vto/29.12.2020%20Produzenje%20roka%20vazenja%20Potvrda%20o%20ispunjenosti%20uslova%20za%20postupak%20BMPO.pdf>

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

616.98:578.834]:34(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др Славко Царић (18 ; 2021 ; Нови Сад)

Право и друштво у условима пандемије : [зборник радова] = Law and society in times of pandemic : [proceedings] / XVIII међународни научни скуп "Правнички дани проф. др Славко Царић", 24. септембар 2021, Нови Сад = 18th International Scientific Meeting Legal Days - Prof. Slavko Carić PhD ; [уредник Мирко Кулић]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2021 (Нови Сад : НС Мала књига +). - 400 стр. : граф. прикази, табеле ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 19-22: Уводна реч / Мирко Кулић = Introductory speech / Mirko Kulić. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-45-5

а) Пандемија - Правни аспект - Зборници

COBISS.SR-ID 45441801